

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Vėjai visos kalbos

2014-04-03

ŽURNALAS: METAI

TEMA: Apie kūrybą ir save

AUTORIUS: Romas Daugirdas

DATA: 2014-04

Poetas Eugenijus Ališanka atsako į Romo Daugirdo klausimus

- Kaip, kada ir kokiomis aplinkybėmis pasukai į literatūrą? Kas nulėmė šį nelabai dėkingą pasirinkimą?

- Visos pradžios yra miglotos, tą žmonės žinojo jau nuo seniausių laikų, todėl istorijas suaugusiems pradėdavo nuo mitų ir legendų, o vaikams taip sekėdavo pasakas: „Seniai seniai...“, „Kartą gyveno...“, „Toli toli, už devynių jūrų, už devynių marių...“ Kitaip sakant, sukosi iš padėties kaip išmanė, ne viską, ką žinojo, pasakojo, ko nežinojo – prikurdavo. Kad kur nors pasuktum, turi priėti sankryžą, o ar buvo tokių? Juk literatūra – tai ne tik tekstų rašymas, tai ir pasakos prieš miegą, ir knygų lentynos, ir knygų skaitymas. Pažįstu bent porą žmonių, kurie niekada nerašė „literatūros“, bet yra seniai pasukę į literatūrą, gyvena joje. Skaityti pradėjau dar prieš mokyklą, tad kada galėjo įvykti kokie nors lūžiai? Gal dešimties metų, kai tėvas gavo iš tetos dovanų knygą „Bagdado gudruolė“ (*tai ir herojaus meilė užsienio gražuolei, fantastiniai pasakojimai, stebuklinės pasakos, kur pagrindinę vietą užima erotinės scenos ir antgamtinė fantastika* – kaip skelbia viena iš knygos anotacijų), o aš nesusilaikiau nepasigyręs, kad jau skaičiau šią knygą, sukeldamas keistą sąmyšį tarp giminių. Iki šiol prisimenu pasakojimus apie meilužius, kurie slėpėsi skryniuose, apie elgetą, kuris susilažino su savo amato partneriais, kad gaus didžiausią išmaldą. Apsiskelbęs žmonėms, kad parodys didžiausią stebuklą – jam išaugusią uodegą, ir iš anksto surinkęs rekordinį skatikų kiekį, elgeta netrukus pranešė stebuklo ištroškusiai miniai, girdi, iš jaudulio dėl neapsakomo žmonių dosnumo ta uodega jam persisukusi ir atsidūrusi priekyje, o čia tiek garbingų damų ir vaikų, kad jis niekaip neišdrįstų jos apnuoginti visų akivaizdoje. Gal tada man ir atsivėrė literatūros perspektyvos, jos galios prasiskverbti į nepažįstamus ir uždraustus pasaulius, galios provokuoti ir kelti sąmyšį? Gal vėliau, kai atostogas prie jūros leidau su keturiais Victorio Hugo „Vargdienių“ tomiais, iškeitęs saulę, jūrą ir draugus į Paryžiaus kanalizacijos sistemos

studijas? Ar per matematikos seminarą, kai vaidinau pareigingą studentą, o pats vietoj konspekto rašiau eilėraščių rusų kalba, kai literatūra man atvėrė galimybes apsimesti kažkuo kitu, nei esi? Ar tada, bene 1985-aisiais, kai „Komjaunimo tiesa“ išspausdino mano pirmuosius eilėraščius, ir aš pajutau, kad mano privatus pasaulis gali išeiti į viešumą, šitaip suteikdamas man dividendų ir daugiau pasitikėjimo, kurio visada stokojau svetimųjų akivaizdoje? Ar kai rašiau dvidešimt keturis eilėraščius-valandas ką tik gimus sūnui, tais rytmečiais, kai Vaiva miegodavo po bemiegės nakties, ir įteikiau juos per Vėlines, per jos gimtadienį, tuomet dar tikėdamas, kad poezija gali pradžiuginti, kad gali būti gražiausia dovana? Toliau vis rašiau, su didesnėmis ar mažesnėmis pertraukomis, kol vienu metu pajutau, kad galutinai įklimpau, kad jau per vėlu išvažiuoti į Afriką prekiauti ginklais ar dramblio kaulu. Ir kad gyvenu ne pačiame blogiausiame iš visų įmanomų pasaulių, kad mano pasirinkimas netinkamas galbūt tik todėl, jog nemoku padėkoti likimui ir už šitą, ir už kitus pasirinkimus. O į Afriką dar nuvažiuosiu.

- Esi diplomuotas matematikas. Kokias sąsajas išvelgi tarp matematikos ir poezijos? Kaip pirmoji veikia Tavo tekstus?

- Kiekvieną kartą, kai esu klausiamas apie šitą biografijos faktą, kiek susigūžiu, tarsi nusikaltėlis, kuriam primenama jo praeitis. Ar moteris, išsižadėjusi ką tik gimusio kūdikio, laikytina „diplomuota“ motina? Mėgau šį dalyką mokykloje, bene septintoje klasėje esu laimėjęs pirmą vietą Vilniaus matematikos olimpiadoje, baigiau sustiprintą matematikos klasę aukso medaliu (vienintelis auksas mano gyvenime, jei neskaičiuosime vestuvinio žiedo, abu jie dabar dalijasi bendrą guolį dėžutėje nuo karamelės), studijavau ją Vilniaus universitete, bet visa tai vyko daugiau nei prieš tris dešimtis metų. Pabaigęs universitetą su šiuo mokslu atsisveikinau, nė dienos nedirbau kaip matematikas. Anot rektorius (taip pasakė ar tik norėjo pasakyti, dabar nesu tikras), pritrūkęs vaizduotės matematikai, pasukau į poeziją. Jau ne sykį įvairiuose interviu esu ieškojęs sąsajų tarp matematikos ir poezijos, kalbėjęs apie panašias jų galimybes pasirinkti aksiomas, išvedimo taisykles ir kurti įvairias erdves, nes ir matematikoje, ir poezijoje įmanoma ne viena erdvė. Nebent pridurčiau dar vieną panašumą, susijusį su tuo, kas matematikoje buvo vadinama optimizavimo uždaviniais. *Daugumai skaitytojų atrodo, kad rašytojai nepadoriai daugina žodžius, tarsi viduriuotų ar mėgintų žodžių jūroje paskandinti visus savo konkurentus, ir jie iš dalies teisūs. Skaitytojai, turiu omeny. Kai kurie rašytojai iš tos begalybės žodžių, laikomų smegenų kameroje kaip šaldyta žuvis, mėgina atitirpdyti tik mažus gabaliukus, kurių reikia šventiniam patiekalui, sprendžia optimizavimo uždavinius, kitaip sakant, elgiasi taupiai. Taupiausiai gyvena poetai.* Čia aš vėlgi optimizuojau, šįkart savo atsakymus į klausimus, tiesiog cituoju save iš dar nespausdintos esė. Ir kartu iliustruojau atsakymą, kaip matematika veikia mano tekstus.

Nors galėčiau pasakyti ir kitaip – ji niekaip neveikia, ji tiesiog tūno mano smegenyse kaip viena iš daugelio matricų ar patirčių, nežinia kada ir kaip suveiksiančių (arba ne). Panašiai kaip su vairavimu ar slalomu – tampa geru vairuotoju ar slidininku, kai iš galvos išgaruoja visos pamokos, kai nebegalvoji, kaip pasukti, tiesiog pasuki. Ir vis dėlto, ir vis dėlto – matematikos aš išsižadėjau, nereikia to pamiršti, dėl kitos moters. Nesu matematikas, rašantis poeziją. Kas esu – ir bandau aiškintis rašydamas.

- Kiekvienas, pradėdamas rašyti, nėra beorėje erdvėje - į kažką atsiremia. Ką galėtum įvardyti kaip savo atraminius stulpus?

- Kol kas remiuosi abiem kojom į žemę. Anksčiau bandžiau remtis viena, bet nuolat prarasdavau pusiausvyrą. Ir lengviau praleisdavau smūgius į tarpukojį. Nemėgstu buhalterinių ataskaitų, kuriose reikia išvardyti visas savo pajamas, skaitytus autorius ar knygas, nes nuolat kažką praleidžiu, įrašau ne tuos ar ne tas, ne tose skiltyse. Poezija nėra gimtoji kalba, išsiurbiamą su motinos pienu, jos mokomasi, dažniausiai ir visą gyvenimą. Arba, kaip rašė Empedoklis: *Kvailiai! Jie mąsto kaip trumparegiai, kai galvoja, kad gali atsirasti tai, ko iki šiol nebuvo, ar kad kažkas gali mirti ir išnykti visiškai*. Aišku, pradėjęs rašyti mokiausi, tikriau, gaudžiau, uodžiau, skolinausi vibracijas, tonacijas, vaizdinius, žodžius iš įvairiausių knygų, prieinamų tuo metu, bandžiau vaizduotės tiglyje iš viso to išlydyti savus „grynuolius“. Niekuomet neturėjau vieno Mokytojo, sakyčiau, buvau prastas katalikas, gal net ir visai ne katalikas, o poetinis panteistas, tikintis (ar įtikintis) kiekviename akmenyje ar knygoje tūnančia dvasia. Artimiausioje, ranka pasiekiamoje lentynoje mažiausiai dulkes rinko ploni Rainerio Marijos Rilke's („Duino elegijos“!), Paulo Celano (versto Sigitos Gedos, ir tik daug vėliau supratau, kad ten būta ne Celano, o *Gedos Celano*, ir toks jis man dar labiau patiko), Georgo Traklio, T. S. Elioto rinkiniai. Kokie jie visi skirtingi, kai išžiūri, o tuomet nenorėjau būti Rilke arba Eliotu, norėjau būti visais jais vienu metu. Ir dar kokia dešimčia lietuvių poetų kartu. Donaldu Kajoku, Vaidotu Dauniu, Vytautu P. Blože, net Gintaru Patacku. Negalvojau, kad gali atsirasti tai, ko iki šiol nebuvo. Vėliau daug kas keitės, bet čia kaip su moterimis - pirmųjų prisimeni ne tik vardus, bet ir kvapus, akių spalvą, bučinių geografiją, o vėliau keičiasi ir susitikimų motyvacijos, jau Alzheimeris, net skaičiai užkrenta. Iš vėlyvųjų meilių paminėsiu (prisimenu?) tik Zbigniewą Herbertą, kuriame netikėtai atpažinau save - argi tai ne svari priežastis įsimylėti? Atraminiai stulpai? Rėmiausi ir į Tanatą, Erosą ir Dionisą, ramsčiau vienatvės sienas, o dabar, atsakinėdamas į klausimus, ramstau Cugo moterų vienuolyno mūrus. Prieš dvejus metus Indonezijoje, eidamas aplinkui Bromo (mintyse vadinau jį Bardo, nieko bendra su dainuojamąja poezija, kirtis antrame skiemenyje, kaip tibetiečių „Mirusiųjų knygoje“) ugnikalnį siaura atbraila, pajutau, kad mane gali išgelbėti tik pusiausvyra, kad vėjai yra visos atramos, vėjai yra visos kalbos.

- Yra toks metaforiškas posakis, kad poetas kalbasi su Dievu. Na, gal su kažkuo kitu, bet Dievas vis tiek egzistuoja kaip tarpininkas. Gal pamėgink interpretuoti šias metaforas, nukratydamas nuo jų patetiką.

- Kodėl metaforiškas? Nebūtinai metaforiškas ir nebūtinai posakis, poetai dažnai kalbėdavosi su Dievu, tą liudija tūkstantmetė poezijos istorija, kad ir toji jos dalis, kurią šiandien įvardijame kaip religinę. Kai kurie ir šiandien kalbasi, tiesa, vieni su Dievu, kai kurie su dievais. Kita vertus, ar jie iš tiesų kalbasi, ar tik kalba. Šiuo atveju sangrąžos dalelytė radikaliai keičia situaciją. Kalbėtis - reiškia dalyvauti dialoge, kalbėjimuisi reikalingi bent jau du subjektai, kalbėti - užtenka vieno, net klausytojas nėra būtinas, kitaip sakant, turim reikalą su monologu. Aišku, ir ši skirtis nėra tokia paprasta, kaip atrodo iš pirmo žvilgsnio. Kai aš kalbuosi su Dievu, bet, aišku, jis man neatsako (kai atsako, vadinasi, jau kalbiesi su dievais), tai reiškia, kad aš tik beriu monologą, kalbu jam, pasirinkęs jį kaip pokalbio subjektą. Bet Dievas jau yra tiek pasakęs (įvairūs šventraščiai, religinės, kultūrinės ir kitokios Dievo žodžio

interpretacijos), palikęs tiek neatsakytų klausimų, kad man nesunku įsivaizduoti: aš ne kalbu, o atsakinėju į jo iškeltus klausimus, ginčijuosi su juo, aistringai pritariu ir panašiai. Taigi jau ne visai monologas, bet ir ne visavertis dialogas. Bet poetas iš esmės niekada nedalyvauja tokiam dialoge (turiu omeny ne jo asmeninį, apie kurį nieko nežinau arba nenoriu žinoti, bet tekstinį gyvenimą), jis rašo.

Ir vis dėlto daugelis atsakymų, man regis, priklauso nuo to, kokį žodyną, kokius žodžius pasirenki. Jeigu jau pradedi kalbėti apie Dievą, tenka jam surasti ir vietą savo minties konstrukcijose. Sakykim, mistinės interpretacijos Dievą įkurdina sieloje, tuomet visas vidinis žmogaus gyvenimas tampa dialogu, nesibaigiančiu pokalbiu su Dievu. Bet, kaip rašo vienas iš šiuolaikinių filosofų ir teologų Eckhartas Tolle, „Dievas kalba tylos kalba, visa kita – blogas vertimas“. Ką gi, taip žiūrint, poetas geriausiu atveju yra tik blogas vertėjas, daugiau ar mažiau nutolstantis nuo originalo. O jeigu atsisakytume savo žodyne tokių žodžių kaip „Dievas“, „siela“, kurie pernelyg sustabarėjo, tapo klišėmis, abstrakcijomis, gal tada ir vertimas įgautų kitą skambesį?

- O kas yra kultūriniai archetipai ar mitai? Gal Dievo nuosėdos ilgaamžėje empirikos raidoje? Pakomentuok šiuos du klausimus savo kūrybos kontekste.

- Dažnai, ieškodami atsakymų į sudėtingus klausimus, elgiamės kaip vaikai, kurie yra tikri, kad atsakymai egzistuoja, kad juos kažkas žino, ir tas kažkas – tėvai, dėdės, mokytojai – turi ar bent jau gali juos pateikti čia pat, ant lėkštutės. Kadaisė, domėdamasis kultūros teorijomis, ieškodamas tikslesnio atsakymo, kas yra kultūra, užtikau vieną apytorę knygą, kurioje buvo išdėstyta daugiau negu du šimtai gana išsamių kultūros apibrėžimų. Spėk, ar ji mane pradžiugino. Aiškiai suvokiau vieną dalyką – ir kultūra, ir jos apibrėžimai yra nuolat kuriami ir perkuriami. Kai klausiu, kas yra archetipai ar mitai, pasijuntu kaip per egzaminą, pirma mintis, kuri ateina į galvą – atsakymą žinau apytiksliai. Bet vos ilgiau pagalvojęs pradedu suvokti, kad iš tiesų aš nežinau, ką žinau, kad į mano atsakymą braunasi Carlo Gustavo Jungo ir kitų teoretikų minčių nuolaužos, tokios sąvokos kaip „kolektyvinė sąmonė“, „instinktai“, „libido“. Taip, galiu pasakyti, kad archetipai yra gelminės žmogaus sąmonės struktūros, kurios formuoja žmogaus gyvenimą, išnirdamos į paviršių sapnais, simboliais, mitais, meno kūriniais, kad Dievas ir sąmonė priklauso tai pačiai protu nepasiekiamai sferai, kad Dievas taip pat yra vienas iš žmonijos archetipų, kad jo pavidalai žmonijos kultūroje nesuskaičiuojami. Tokio atsakymo užtektų mokykliniam egzaminui, gal ir interviu, bet ne literatūrai, ne poezijai. Visų pirma, šios teorijos – archetipų, sąmonės, simbolio, mito – yra taip pat sukurtos, kažkieno vaizduotės produktai, o ne galutiniai atsakymai, antra – poezija nėra teorija, todėl ji turi viską pradėti iš pradžių, bristi į tą pačią upę darkart, o ne naudoti visas tas teorines konstrukcijas kaip tiltą šuoliui ar būdui įveikti Stikso upę. Kadaisė esu nemažai laiko skyręs sakralumo paieškoms kultūroje, rašęs apie kultūros archetipus ir mitines struktūras, tai man atrodė visai įdomus užsiėmimas, siūlantis ne tiek atsakymus, kiek kūrybinius proveržius. Suvokiau ir riziką operuojant abstrakcijomis nutolti nuo tikrovės, kad ir kaip ją įsivaizduotum. Kaip rašė C. G. Jungas, *spekuliavimas sąvokomis panaikina patyrimo esmę ir suteikia jam tokį pavadinimą, kuris nuo šios akimirkos pakeičia tikrovę*. Ir visą laiką jaučiau, kad literatūra yra kitoks patirties – ir egzistencinės, ir intelektualinės – aprašymo būdas. Esu aptikęs tokią istoriją apie vieną pardavėją iš Ciuricho, šis pakvietė C. G. Jungą prie lango ir pasakė: „Daktare, jei žiūrėsite į saulę

prisimerkęs, pamatysite, kad saulė turi falą ir kai juo mojuoja, kyla vėjai.“ C. G. Jungas labai norėjo, todėl ir šioje vizijoje išvelgė archetipų veikmę, aš joje noriu matyti poezijos užuomazgas. Beje, vis aiškiau matau, kad ir poezija, perfrazuojant C. G. Jungą, spekuliacijos žodžiais, naikina patyrimo esmę ir keičia tikrovę. Ir kas, po velnių, yra ta *tikrovė*, dėl kurios liejamas prakaitas, ašaros, kraujas? Siūlyčiau išbraukti iš rašytojo žodyno ir šį žodį.

- Esu sulaukęs nemažai priekaištų dėl tarptautinių žodžių gausos savo poezijoje. Neutrūksta jų ir Tavo kūryboje. Ką atsakytum šiems kritikams?

- Nėra blogų žodžių, yra blogi poetai. Kultiniame filme „Briliantinė ranka“ Juriiaus Nikulino herojus sušunka: „Ja nie vinovat, ona sama prišla.“ Taip ir su žodžiais, kartais jie patys ateina net ir nekviesti. Kad ir kaip įsivaizduotume poezijos teritoriją, jos neįmanoma aptverti tvora, paliekant poetams tik tam tikrą ribotą žodžių skaičių, tik „poetiškus“ žodžius. Poezija ne rūtų darželis, tęsiant metaforas – tai greičiau laboratorija, kurioje dirbama ir su nežinomais, rizikingais ar net pavojingais elementais. Ir vienoki ar kitoki rezultatą užtikrina ne patys elementai, arba žodžiai, bet jų jungtys. Neatmetu ir piktnaudžiavimo galimybės, tik piktnaudžiaujama ne vien žodžiais, bet ir pasitikėjimu, alkoholiu, naivumu, kantrybe, tad, norėdami visa tai išsiaiškinti, turime nagrinėti kiekvieną konkretų atvejį. Tarptautinių žodžių gausa pasižymi akademiniai, pagaliau ir kai kurių literatūros kritikų tekstai, kur tie tarptautiniai žodžiai geriausiu atveju pasiūlo nuorodas į tam tikras teorijas, o blogiausiu – kuria akademiškumo, moksliskumo įvaizdį. Kadais ir aš buvau užsikrėtęs šia „vaikiška kairumo liga“, moksliskumo fantomus sustiprindamas išnašų gausa. Dabar jau turime precedentų (gerai jau, gerai, tebūnie *jau turime atvejų*), kai išnašos ateina ir į poetinius tekstus. Tarptautiniai žodžiai nėra maro nešiotojai, jie gali atlikti tokias užduotis, su kuriomis nesusitvarko kiti žodžiai. Kartais jie gelbsti minties aiškumą, kartais suteikia nuorodas į platesnius kontekstus, kartais jie ironizuoja ar specialiai erzina vien savo buvimu, kartais *suponuoja skirtingų diskursų koegzistenciją*. Svarbiausia – jų vieta, jų valentingumas, priklausantis nuo poeto klausos ir teksto vizijos. Ir nėra jie bjaurėsi už tuos, iš romantinių žodynų. Pamenu, dar visai neseniai teko skaityti akademinius darbus, kur garbūs kritikai nagrinėjo garbių poetų tekstus, skaičiuodami, kiek kartų (o tų kartų buvo dešimtys ir gal net šimtai) poetai pavartojo žodžius *dangus, ruduo, debesys, lietus* (nesu dabar tikras, ar būtent šiuos, bet tikrai panašius) ir iš tų elementarių sociologinių tyrimų darė išvadas apie poetų pasaulėjautą ir pasaulėvaizdį, užuot tiesiai šviesiai pasakę, kad poezijai gresia pavojus, skurdas ir nuovargis. Tarybiniais laikais esu pagavęs save už uodegos – poetiniuose bandymuose beveik nejučia išvengdavau tokių žodžių kaip *tėvynė, laisvė, nepriklausomybė*, vietoj jų pasitelkdavau kitus, lavinau, taip sakant, savo ezopinę tartį. Dabar ir vėl tų žodžių vengiu (poezijoje), bet jau dėl visai kitų priežasčių. Neblogi žodžiai, bet kol kas man jų tekste neprireikia. Kai pasigiesiu, pavartosiu. Kartais žodžiai patys ateina.

- Kadais rašei, kad tau poezija - maksimalios koncentracijos vieta. Tarsi įcentrinė jėga ar sūkurys. Bet juk jo viduryje yra tamsi skylė, kurią labai sunku artikuliuoti.

- Rašiau, ir dabar tų žodžių neatsisakau. Bet pirmiausia, sakydamas, kad man poezija yra maksimalios koncentracijos vieta, turėjau omeny susikaupimo galimybę ir prabangą. Darausiu vis jautresnis rašymo aplinkybėms, man reikia vis didesnės izoliacijos, atsitraukimo nuo „šio pasaulio“, jau nebeužtenka rasti laisvesnės valandos ar kelių tarp kitų užsiėmimų beigi kasdienių rūpesčių, reikia dienų, kartais ir dar daugiau. Vis geriau suprantu Francą Kafka, savo dienoraščiuose rašiusį: *Dvi su puse dienos – tiesa, ne visai – buvau vienas, ir štai aš jau kitas, arba bent jau kelyje į tai. Vienatvė mane veikia, nuolatos. Vidus atsipalaiduoja (kol kas tik paviršiuje) ir pasiruošia labiau atsiverti. Manyje pradeda nusistovėti šiokia tokia tvarka, ir nieko daugiau nereikia, nes netvarka, kai esi menkų gabumų, yra blogiausia.* Koncentracijai reikia ir tvarkos, kitaip sakant, ramybės, nuščiuavimo, tylos. O tada jau bandai paleisti varikliuką, paduoti kuro ir deguonies į vidaus degimo kamerą, teisingomis proporcijomis, kad varikliukas neuždustų ar nepradėtų spjaudyti dūmais. Čia ir reikalinga maksimali koncentracija, kai pajungi visas savo turimas galias – vaizduotės, atminties, jausmų, mąstymo, visos jos dalyvauja šiame degimo procese, ir tavo uždavinys – rasti tinkamas proporcijas, bet ne sveriant ar matuojant, o beveik kaip dzeno praktikoje – paleisti strėlę, ištirpdžius nekantrumą, prisirišimą prie taikinio, prie savo lanko, prie savo metafizinio „aš“, susitapatinti su strėle, kai ji sminga į taikinį. Todėl pavykęs eilėraštis man yra įvykis, ne konstrukcija, renčiama eilutė po eilutės. Kartais, neišlaikęs koncentracijos, pajuntu, kad atsiduodu vienai kuriai nors galiai, kad nukrypstu į konstravimą, ir tai suvokęs dažniausiai sustoju pusiaukelėje, trinu tą nelaikšį iš ekrano arba raukydamasis palieku kito eilėraščio užuomazgai arba užuominai – vis per tą amžiną taupumą, sunkiai atsisveikinu ir su senais, nebenešiojamais skudurais. Todėl pavykęs eilėraštis yra toks retas dalykas (prisiminkim po literatūrinį *svietą* klaidžiojančią mitologemą – poetas per visą gyvenimą parašo tik vieną ar du eilėraščius).

Plėtojant tavo metaforą apie sūkurį – poezija visada turi atlaikyti chaotišką kalbos ir pasaulio slėgį, ji nuolat siekia prasiveržti pro žodžius ir pasiekti tą ciklono vidurį, akį, kur laukia ramybė, tyła, kur nebėra ir kur nebereikia žodžių. Štai čia ir susiduriame su poezijos tragiškumu ir komišku vienu metu – savo išsipildymą ji suvokia kaip mirtį, o kartu neskubėdama dairosi, ieško žiūrovų, kurie įvertintų jos gražias, sceniškai įvaizdintas ir apipavidalintas pastangas numirti.

- Ženklią vietą Tavo kūryboje užima eseistika. Ji gerokai skiriasi nuo vadinamosios „Šiaurės Atėnų“ mokyklos. Kaip Tu pats suvoki šį žanrą? Kokias funkcijas patiki savo eseistikai? Ar esi susikūręs ribas, vengdamas jos sąlygiškumo ir reliatyvumo?

- Iš tiesų, esu neabejingas eseistikai, kaip koks Prancūzijos prezidentas pastaruoju metu nemažai laiko praleidžiu su šia meiluže, žavėdamasis jos gyvybingumu, nepastovumu ir literatūriniu seksualumu. Tik iš pirmo žvilgsnio ji atrodo nesunkiai prieinama, tokį išpūdį nesunku susidaryti skaitant „Šiaurės Atėnus“, kur šalia aukščiausios prabos grakščių esė aptinki sudribusius, beformius žodžių srautus. Neįžvelgiu kokios nors „Š. A.“ mokyklos, tiesiog savaitraštis yra savotiškas poligonas, kaip vairavimo aikštelė, kurioje galima išbandyti automobilio galimybes, svilinti padangas (kaip jas svilina Giedra Radvilavičiūtė ar Alfonsas Andriuškevičius!), o galima mokytis vairavimo abėcėlės. Esė labai apgaulinga savo neribotos laisvės

galimybėmis, tik pradinukui atrodo, kad gali rašyti bet kaip ir bet ką. Muzikos pasaulyje jos analogu tikriausiai būtų džiazas, kur galima pagroti ar sudainuoti kad ir restorano meniu, tą kadaise Neda Malūnavičiūtė ir padarė, ir miltai byrėjo aukščiausios rūšies. Gal iš dalies kaltas ir pats esė žanro pionierius Michelis de Montaigne'is, kitas prancūzų gundytojas, paskelbęs savo maksimą: *Niekas taip neprieštarauja mano stiliui, kaip nuoseklus pasakojimas*, nors kas šiais laikais skaito pradininkus, dažniausiai ima ir rašo, taip niekada ir nesuprasia, kad tekstą paverčia tekstu ne tik nuoseklumas. Man esė yra ne mažiau negu poezija susikaupimo reikalaujantis žanras, nežinau, ar daugiau galimybių teikiantis, kartais pajuntu, kad daugiau, kartais matau ribas, kurias poezijoje lengviau įveiki, bet nenoriu žiūrėti į žanrus rasistiniu žvilgsniu. Esu bandęs tas pačias temas ar istorijas aprašyti pasitelkdamas skirtingus žanrus, ir iki šiol nesu tikras, kurios versijos buvo sėkmingesnės. Žanrų klasifikacija, gradacija, tekstų trėmimas į getus yra *passé*, gal dar šiek tiek praverčiantys akademiniam pasauliui, be abejo, ir komercijos rykliams. Romanai man primena didžiuosius prekybos centrus, o poezija, esė, *smulkioji eseistika* asocijuojasi su smulkiaisiais amatininkais ir ūkininkais, mažomis parduotuvėlėmis, kuriose su malonumu lankausi (deja deja, jau tik literatūrinėse), nes čia galima rasti rankų (?) darbo produktų, kartais ir aukštesnės kokybės. Štai Vikipedija, apibūdindama mano mėgstamo rašytojo Roberto Musilio kūrybą, brūkšteli tokią sakinį: *Intelektualumu, svarstymo jėga tekstai priartėja prie esė*. Kitaip sakant, esė žanras įvertinamas kaip tam tikrų teksto (romano!) savybių (šiuo atveju – intelektualumo, svarstymo jėgos) kriterijus, kaip atskaitos taškas, kaip vienas iš literatūros polių. Šiaurės ar Pietų? Literatūroje jų tikriausiai daugiau, bet ir šis virpina mano magnetinę rodyklę.

Kas vis dėlto yra ta esė šiandien? Etimologinis šio žodžio aiškinimas veda į banalybių pelkes, kiti – į dykumas ar gentines nesantaikas, todėl siūlyčiau mūsų patriarcho versiją. Vargu ar jis girdėjo apie esė, rašydamas savo tekstą, bet jis galvojo apie tekstą, rašydamas savo gyvenimo istoriją. Turiu omeny Jono Basanavičiaus esė „Mano gyvenimo kronika ir nervų ligos istorija“. Taigi, *mano gyvenimo kronika ir nervų ligos istorija*, bene tiksliausias esė apibrėžimas, kokį šiandien galėčiau pasiūlyti savo tekstams.

Todėl nekuriu jokių ribų savo eseistikai, „vengdamas jos sąlygiškumo ir reliatyvumo“, kaip sakai, nes tas ribas užbrėžia mano gyvenimo sąlygiškumas ir reliatyvumas. Mano nervų ligos.

Beje, tame tekste, toje J. Basanavičiaus esė radau labai įdomią mintį, kiek netikėtą istorinės euforijos kontekste, o tokių paprastai ir tikiuosi iš literatūros: *Prisiartino 1863 m. lenkų maištas. Kadangi Bartininkų parapijoj dvarininkų labai mažai buvo, tai bažnyčioje patriotiškų jų demonstracijų su dainomis „Bože coś Polskę“, „Z dymem pożarów“ ir k. giedant negirdėta, tik buvo plačiai kalbama, kad laukiama atvykstant jiems pagalbon tūlo Garibaldžio, kurio paveikslą galima buvo matyt ant pirktinių sagtučių. Mūsų krašto žmonės maište nedalyvavo, dargi buvo jam priešingi. Prieš metus, lankydamasis Paberžės dvare, girdėjau kitas ir kitokias istorijas. Ar mes turime vieną istoriją? Ar turime vieną literatūrą? Ar galime pasikliauti bent vienu eseistikos apibrėžimu?*

- Yra daug poezijos vertimo mokyklų. Pvz., rusiška - maksimaliai subjektyvi. Kokios pagrindinės Tavo gairės, verčiant poeziją? Ar išdrįsti versti sau labai tolimus pagal braižą poetus?

- Nesu savęs priskyres kokiai nors mokyklai, visos mokyklos linkusios savo trūkumus pateikti kaip privalumus, todėl dažniausiai verčiu remdamasis patirtimi ir nuojauta. Kadais stengiausi laikytis kiek įmanoma arčiau verčiamo autoriaus teksto, išsaugoti jo mintis, frazes, kartais net ir žodžius, kitaip sakant, regis, sirgau vaikiška pažodiškumo liga. Prieš kokius dešimt metų V. P. Bložė, besišnekant apie vertimus, įvertino ir manusius: „Tu dar jaunas, dar turi laikytis arčiau originalo.“ Dabar, man rodos, jau leidžiu sau daugiau improvizuoti, nukrypti nuo originalo, aišku, dar ne tiek, kad galėčiau kaip V. P. Bložė savo vertimus pavadinti transkribavimu. Žinoma, tas improvizavimas nėra vien dėl autorinės saviraiškos, pagrindinis dalykas - vertimas turi skambėti kaip lietuviškas eilėraštis, o ne kaip vertimas. Aiškiai suvokiu, kad laisviau verčiant originalas dažnai nukenčia, praranda vienus ar kitus niuansus, bet klausimas yra toks - kurią iš dviejų blogybių pasirinkti. Maksimaliai išsaugojus autoriaus tekstą nukenčia poezija, ir atvirkščiai. Pamenu, vienas Vello žurnalas paskelbė lietuvių poetų vertimus, kuriuos iš pažodinių atliko vietos poetai. Savo eilėraščių atpažinau tik iš poros žodžių, visa kita buvo prikurta, eilėraštyje atsirado Gedimino kalnas ir dar velniai žino kas, ko nebuvo originale nė padujų. Toks kraštutinis man svetimas, niekaip nesuprantu, kam tokiu atveju apskritai reikalingas originalas. Kaip ir tavo minimos rusiškos mokyklos laisvamanybės, ypač kai griežtai surimuojami nerimuoti originalo eilėraščiai. Jeigu aš nerimuojau, tai, matyt, kažką reiškia, ir gal net kažką svarbaus. Nors, kai prisimenu V. P. Bložės atliktus Aleksandro Puškino nerimuotus vertimus, kažkodėl nebesu toks kategoriškas... Bandau išlaikyti pusiausvyrą, todėl vertimas šiek tiek primena akrobato ėjimą lynu. Arba Don Kichoto pastangas. Išversti neišverčiama.

Kartais verčiu ir man tolimesnius autorius, dažniausiai tai yra „užsakomieji“ vertimai, festivalių dalyvių poezija. Bet ne dėl vieno ar kito lito - versdamas ir man svetimą poeziją priimu tą darbą kaip iššūkį, dažnai ko nors ir pasimokydamas. Šiaip ar taip, man vertimas yra pats geriausias būdas perskaityti eilėraščių. Taigi galėčiau pasakyti, kad verčiu skatinamas egoizmo. Jeigu mano darbo rezultatas praverčia ir dar kam nors - irgi neblogai.

- Norėčiau užbaigti socialine gaida. Kaip vertini po Atgimimo prabėgusius dešimtmečius (kaip pilietis ir poetas)?

- Kodėl tik gaida, o ne, sakykim, Devintąją Ludwigo Beethoveno simfoniją? Europos himnas, „Odė džiaugsmui“, *Išsklaidai tu tamsą niūrią, saulėtai vedi keliais. Ir laimingi susibūrę mes po tavo spinduliais.* Arba P. Celano „Mirties fuga“, *Juodąjį rytmečio pieną mes geriame vakare?* Esu ciklotimikas, kartais mane užvaldo euforija, kartais nugrimztu į klampų nuovylį, kuris iš tų mano aš, vienas kito nepakenčiančių, vienas kito nesuprantančių, dabar turėtų vertinti ištisus dešimtmečius? Cugo sendaikčių turguje nusipirkau afrikietišką būgną, jembe, ir kada nors norėčiau išmušti juo visa tai, ką bandžiau ir bandau parašyti. Ką dabar jaučiu, kuo gyvenu. Įtariu, netgi žinau, nepavyks, ne mano instrumentas, nebeišmoksiu juo groti. Nebeišmoksiu gyventi kitaip. Prieš porą dešimtmečių kartu su broliu ir šimtais vilniečių stovėjau apsikabinęs televizijos bokštą, kitą dieną stačiau barikadas aplinkui parlamentą, laukdamas tankų,

rizikuodamas palikti savo šeimą be sūnaus, vyro ir tėvo, nesutramdžiau ašarų, kai Vytautas Landsbergis pasirodė Seimo lange, prabėgo daugiau negu dvidešimt metų, gražiausių mano gyvenimo metų, joks būgnas jų nepakartos. Dešimtmečiai Lietuvos? Stebuklas, o stebuklas, kaip žinia, yra tai, kas niekad nepasikartoja. Antraip tai ne stebuklas. Gyvename tarp odės ir fugos, tarp euforijos ir mirties, tai mūsų gyvenimas, kuris irgi niekada nepasikartos. Todėl stengiuosi ne vertinti, ne dėlioti plusus ir minusus, bet ką nors suprasti šiame painiame dešimtmečių ir tūkstantmečių žaidime, šioje *Homo sapiens* ir homo ludens žaidimų aikštelėje. Kai pagalvoju apie šiuos dešimtmečius ir save, mano smegenyse drioksteli Bon Jovis. *It's my life*. Ir man pasirodo, kad kažką supratau. Kai žinosiu tikriau, papasakosiu. Gal net parašysiu.